

KULTTUURISTEN YMPÄRISTÖMUUTOSTEN KIERROT

Kalevalaseuran vuosikirja 104

Toimittajat Roger Norum, Veera Kinnunen & Niina Hämäläinen

Vuoden 2025 Kalevalaseuran vuosikirjan temana ovat kulttuuriset ympäristömuutokset ja niiden kierrot. Teema rohkaisee tarkastelemaan kulttuurisia ympäristösuhteita tieteenalarajoja ylittäen, uusia metodologisia avauksia ja erilaisia tietämisen tapoja hyödyntäen.

Ihminen vaikuttaa toiminnallaan luonnonympäristöön, ja ympäristön muuttuessa ihminen joutuu sopeuttamaan toimintaansa, mikä puolestaan vaikuttaa jälleen ympäröivään luontoon. Nimitämme tätä keskinäisriippuvaista luonnon ja kulttuurin kytkeytyneisyyttä kulttuuristen ympäristömuutosten kierroksi.

Sana ”kulttuuri” esiintyy yhä useammin ympäristöongelmia, luonnonvarojen käyttöä ja yhteiskunnan kestävyysmurrosta koskevissa tieteellisissä ja poliittisissa keskusteluissa (Eagleton 2016; Siivonen 2020; Ferran ym. 2021). Niissä korostetaan, että kestävyysmurros on myös kulttuurisen kestävyden murros, sillä maapallon kantokyvyn ehtoihin sovituttaminen edellyttää monenlaisia päällekkäisiä, globaaleja ja paikallisia kulttuurisia muutoksia (Lummaa 2023; Birkeland ym. 2018). Riippumatta siitä, miten kulttuuri ymmärretään, maapallon kantokyvyn näkökulmasta luonnonjärjestelmiä ja inhimillisiä järjestelmiä on tarkasteltava toisiinsa kietoutuneina ja toisiaan muovaavina suhteina.

Lyhyesti sanottuna: vaikka pyrkisimme irtautumaan antroposentrisistä näkökulmista, inhimillisten kulttuurien roolia ei voi sivuuttaa maapallon ekologista kestävyttä tavoiteltaessa.

Ihmisen toiminnan vaikutukset voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä. Kulttuurisena olentona ihminen on oppivainen, joten tietoisella toiminnallaan hän voi vaikuttaa asioiden kulkuun. Ei kuitenkaan riitä, että kehitellään kilvan ”kierrotalouden” tai ”vihreän siirtymän” kaltaisia uusia teknologis-optimistisia järjestelmiä ratkomaan ympäristöongelmia, vaan tarvitaan kokonaan erilaista käsitystä ihmisestä ja ihmisen suhteesta muihin lajeihin ja ympäristöön (Valkonen ym. 2022). Peräänkuulutamme vaihtoehtoisia, ei-essentialistisia ja ei-hierarkkisia tapoja ymmärtää erilaisten olioiden ominaisuuksia ja keskinäisiä suhteita (Lummaa & Rojola 2020, 14).

Monitieteinen ympäristötutkimus on korostanut kulttuuristen jäsenysten merkitystä sille, miten meneillään olevia ympäristöongelmia ratkotaan. Tarinoilla on poliittista voimaa: mielikuvittelemalla ja kertomalla maailmaa tehdään todeksi. Maailman muuttuessa nousee tarve kertoa uudenlaisia tarinoita ”meistä”, ihmisen ja muiden lajien rajoista ja kestävämmän yhdessäolemisen mahdollisuuksista, jotta toisenlaiset tulevaisuudet olisivat mahdollisia. Tällaista ihmisen paikkaa maailmassa uudelleen piirtävää tutkimusta on kutsuttu monenlaisilla päällekkäisillä ja toisiinsa kietoutuneilla termeillä, joista vakiintuneimpia lienevät posthumanistinen (ks. esim. Lummaa & Rojola 2020; Liaño & Fernández-Götz 2021), enemmän-kuin-inhimillinen (Pyyhtinen 2016; Keto 2022) ja monilajinen (Räsänen & Schuurman 2020; Tammi ym. 2023) lähestymistapa.

Tuottamalla uudenlaisia käsitteellistyksiä ja jäsennyksiä ihmisten ja toislajisten suhteesta Kalevalaseuran vuosikirja 104 osallistuu projektiin rakentaa ”kompleksisempaa, erilaisille elämänmuodoille ja elämisen muodoille suotuisampaa” maailmaa, kuten Karoliina Lummaa ja Lea Rojola (2020, 8) muotoilevat. Tässä tehtävässä kulttuurin tutkimukseen erikoistuneet tieteenalat, kuten esimerkiksi antropologia, etnologia, folkloristiikka, kasvatustiede, maantiede, historia, sosiologia, ja taiteen- ja kirjallisuudentutkimus, ovat avainasemassa.

Kriisien läpäisemässä maailmassa kaivataan perinteiset tieteenalarajat ylittäviä vuoropuheluja ja erilaisia tietämisen tapoja kunnioittavia lähestymistapoja hahmottelemaan kulttuurin ja luonnon välisiä monimutkaisia kytköksiä. Monitieteisissä keskusteluissa syntyy väistämättä kitkaa tieteenalojen, käsitteiden, menetelmien ja teorioiden välillä. Parhaimmillaan näissä hankauskohdissa kehkeytyy kuitenkin uusia näkökulmia ja oivalluksia – mikä on välttämätöntä

ympäristökriisin kaltaisten monimutkaisten ”viheliäisten” ongelmien käsittelemiseksi ja elämän edellytysten säilyttämiseksi. Kannustamme siis tutkimuksen moninaisuuteen – olipa lähestymistapa sitten yksi-, moni- tai poikkitieteellinen.

Toivotamme tervetulleiksi näkökulmia esimerkiksi ihmisten ja muunlajisten, kuten kasvien, eliöiden tai eläinten yhteisiin kiertoihin, yhteiskuntien muotoutumiseen veden tai vaikkapa erilaisten mineraalien – tai itse planeetan – kanssa. Kysymme esimerkiksi, kuinka havainnoida, kertoa ja kuvitella suhteita muuttuvaan ympäristöön. Miten tavoitella maailmoja, joissa ihmisen tarpeet ja hyvinvointi eivät olisi toiminnan tavoite ja viitepiste? Miten tukea monilajista yhteiseloja ja yhdessä elämistä, mutta tunnistaa myös hankaluuksia, kiistoja ja erimielisyyksiä. Lisäksi toivomme ihmistieteiden itsereflektiota, joka tarkastelee laajemmin tieteenalan paikkaa ja tehtävää antroposeenin aikakaudella: miten laventaa tutkimuksen näkökulmaa niin, ettei kertomusten päähenkilö välttämättä ole ihminen? Tehtävä vaatii paitsi tulevaisuuteen suuntautuvaa tutkimusta, myös menneisyyden uudelleenarviointia, kuvittelua ja toisinkertomista.

Lähetä noin yhden liuskan mittainen abstrakti ja työotsikko Niina Hämäläiselle viimeistään 28.2.2024 osoitteeseen niina.hamalainen@kalevalaseura.fi. Hyväksytyistä abstrakteista tiedotetaan maaliskuun 2024 aikana. Artikkelikäsitteiden viimeinen jättöpäivä on 31.12.2024. Käsitteiden maksimipituus on noin 44 000 merkkiä välilyönteineen. Käsitteiden sopivuus vuosikirjaan arvioidaan vielä ennen tieteellistä vertaisarviointia.

Kirjan toimittavat Roger Norum, Veera Kinnunen ja Niina Hämäläinen. Kalevalaseuran vuosikirja on vertaisarvioitu julkaisu, joka on ilmestynyt vuodesta 1921. Vuosikirjan kustantaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja se ilmestyy myös verkkokirjana SKS:n avoimen tieteen julkaisusarjassa. Kirja julkaistaan lokakuun lopulla 2025 Kalevalaseuran kekrin-päivän seminaarissa. Kalevalaseura maksaa kirjoituspalkkion.

Kirjallisuus

- Birkeland, Inger, Rob Burton, Constanza Parra & Katriina Siivonen (toim.) 2018. *Cultural Sustainability and the Nature-Culture Interface. Livelihoods, Policies, and Methodologies*. London, Routledge.
- Eagleton, Terry 2016. *Culture*. New Haven, Yale University Press.
- Ferran Vila, S., Miotto, G. & Rodríguez, J. R. 2021. ”Cultural Sustainability and the SDGs: Strategies and Priorities in the European Union Countries”. *European Journal of Sustainable Development*, 10(2), 73–90.
- Keto, Sami 2022. *Enemmän kuin Sapiens. Kasvu elonkirjon jäseneksi*. Into Kustannus.
- Liaño, G. D. de, & Fernández-Götz, M. 2021. *Posthumanism, New Humanism and Beyond*. Cambridge Archaeological Journal, 31(3), 543–549. <https://doi.org/10.1017/S095977432100024X>
- Lummaa, Karoliina 2023. ”Kulttuuri ja kestävyysmurros”. BIOS-tutkimusyksikkö. [BIOS.fi](https://bios.fi/kulttuuri-ja-kestavyysmurros). <https://bios.fi/kulttuuri-ja-kestavyysmurros> (Luettu 1.12.2023).
- Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea 2020 (toim.). *Posthumanismi*. Eetos.
- Pyyhtinen, Olli 2016. *More-than-Human Sociology: A New Sociological Imagination*. London, Palgrave Macmillan.
- Räsänen, Tuomas & Schuurman, Nora (toim.) 2020. *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siivonen, Katriina 2020. Metsäsuhde kulttuurisesti kestäväksi tulevaisuusperintönä. *Vuosilusto 13 Metsät ja kulttuurinen kestävyys*. Punkaharju, Lusto-Suomen metsämuseo & Metsähistorian Seura, 10–23.
- Tammi, Tuure, Hohti, Riikka & Rautio, Pauliina 2023. ”From Child–Animal Relations to Multispecies Assemblages and Other-Than-Human Childhoods”. *Barn-forskning om barn og barndom i Norden* 41(2–3), 140–156.
- Valkonen, Jarno, Kinnunen, Veera, Huilaja, Heikki & Loikkanen, Teemu (toim.) 2022. *Infrastructural being. Rethinking dwelling in a naturecultural world*. London, Palgrave Macmillan.